

O‘ZBEKISTONDA AQIDA ILMIGA OID OLIB

BORILGAN ILMIY TADQIQOTLAR

Lapasov Muhammadsodiq Akramjon o‘g‘li

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Aqida islomiy e‘tiqodning nazariy asoslarini o‘rganuvchi muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib, uning mazmun-mohiyatini anglash musulmon jamiyatida diniy-ma‘rifiy rivojlanishning ajralmas qismi hisoblanadi. Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda bu yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar Qur’oni Karim va Hadisning aqidaga oid talqinlarini o‘rganish, klassik va zamonaviy yondashuvlarni birlashtirish, shuningdek, xalqning milliy ma‘naviy merosiga mos tushadigan yangi ilmiy-nazariy ishlanmalarni yaratishga yo‘naltirilgan.

Kalit so‘zlar: Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Abu Mansur al-Moturidiy, Qur’oni Karim va hadis, e‘tiqod, mahalliy tadqiqotchilar, klassik va zamonaviy yondashuvlar.

Abstract: Aqeeda is one of the important scientific disciplines that studies the theoretical foundations of Islamic beliefs. Understanding its essence and content is an integral part of the religious and educational development of Muslim society. During the years of independence, research in this field in Uzbekistan has focused on studying the interpretations of aqeedah in the Quran and Hadith, combining classical and modern

approaches, and creating new scientific-theoretical developments aligned with the nation's spiritual heritage.

Key words: Imam al-Bukhari, Imam at-Tirmidhi, Abu Mansur al-Maturidi, the Quran and Hadith, beliefs, local researchers, classical and modern approaches.

Аннотация: Акыда является одним из важных научных направлений, изучающих теоретические основы исламских убеждений. Осознание её сути и содержания является неотъемлемой частью религиозно-просветительского развития мусульманского общества. В годы независимости в Узбекистане исследования в этой области были направлены на изучение трактовок акиды в Коране и хадисах, объединение классических и современных подходов, а также на создание новых научно-теоретических разработок, соответствующих национальному духовному наследию народа.

Ключевые слова: Имам аль-Бухари, Имам ат-Термизи, Абу Мансур аль-Матуриди, Коран и хадисы, убеждения, местные исследователи, классические и современные подходы.

Kirish. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, diniy-ma'naviy qadriyatlarni qayta tiklash, xalqning milliy o'zligini anglash va tarixiy merosni o'rganish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Bu jarayonda aqida ilmi, ya'ni islomiy e'tiqodning nazariy asoslarini o'rganuvchi fan muhim ahamiyat kasb etdi. Aqida musulmon jamiyatining e'tiqodiy, axloqiy va ma'naviy barqarorligini ta'minlashda asosiy o'rin tutib, islom dinining sof qadriyatlarini tushunish va targ'ib qilishda nazariy asos vazifasini bajaradi.

O‘zbekiston hududi asrlar davomida islomiy ilm-fan markazlaridan biri bo‘lib kelgan. Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Abu Mansur al-Moturidiy kabi ulug‘ olimlar tomonidan aqida va islomiy e‘tiqod masalalariga bag‘ishlangan asarlar yaratilib, ularning merosi bugungi kunda ham butun islom olami uchun muhim ahamiyatga ega. Mustaqillik yillarida bu ilmiy merosni o‘rganish va targ‘ib qilish, zamonaviy ilm-fan yutuqlari bilan uyg‘unlashtirish bo‘yicha salmoqli ishlar amalga oshirildi.

Aqida ilmi bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar Qur’oni Karim va hadisga asoslangan holda xalqning diniy ehtiyojlarini qondirish, islom dinining mohiyatini ilmiy asosda yoritish va turli e‘tiqodiy masalalarni sharhlashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, bu tadqiqotlar ekstremizm va radikalizm kabi salbiy oqimlarga qarshi ilmiy-ma’rifiy vosita sifatida xizmat qilib, jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta’minlashga yordam bermoqda.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda aqida ilmi sohasida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar, ularning mazmun-mohiyati, mahalliy va xalqaro ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, mustaqillik yillarida bu yo‘nalishda erishilgan yutuqlar, duch kelinayotgan muammolar va istiqboldagi imkoniyatlar haqida so‘z yuritiladi. Aqida ilmining rivoji nafaqat ilmiy-amaliy jihatdan, balki milliy ma’naviyatni mustahkamlash nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism. O‘zbekistonda aqida ilmi sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar mustaqillik yillarida yangi bosqichga ko‘tarildi. Bu yo‘nalishda amalga oshirilgan ishlar o‘zbek xalqining boy diniy-ma’naviy merosini o‘rganish, uni zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish va diniy ekstremizmga qarshi kurashda muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etdi.

O‘zbekiston hududi tarixan buyuk islom olimlari yetishib chiqqan makon bo‘lib, aqida ilmiga oid dastlabki fundamental asarlar aynan shu yerda yaratilgan. Xususan, Abu Mansur al-Moturidiy tomonidan yaratilgan “Kitob at-Tavhid” asari aqida ilmining nazariy asoslarini ishlab chiqishda asosiy manba hisoblanadi. Shuningdek, Imom al-Buxoriy, Imom

at-Termiziy, Burhoniddin Margʻinoniy kabi allomalarning asarlari islomiy aqida va fiqh sohasida katta taʼsir koʻrsatgan. Mustaqillik yillarida ushbu ulugʻ ajdodlarning ilmiy merosini tadqiq qilish va keng jamoatchilikka yetkazish borasida katta ishlar amalga oshirildi.

Mustaqillik davrida Oʻzbekistonda aqida ilmi boʻyicha olib borilgan ilmiy izlanishlar quyidagi yoʻnalishlarda rivojlandi:

- 1. Asosiy manbalarni oʻrganish va sharhlash** Mahalliy tadqiqotchilar Qurʼoni Karim va hadisni aqida nuqtai nazaridan chuqur tahlil qilish, ularni xalqning diniy-maʼnaviy ehtiyojlariga mos holda sharhlashga katta eʼtibor qaratdilar. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusufning “Iymon” va “Tafsiri Hilol” asarlari bu yoʻnalishda muhim ilmiy-nazariy ishlanma hisoblanadi.
- 2. Ekstremizm va radikalizmga qarshi kurash** Aqida ilmi boʻyicha olib borilgan tadqiqotlar diniy ekstremizm va radikalizmga qarshi kurashda muhim omil sifatida namoyon boʻldi. Tadqiqotchilar islomning sof eʼtiqodiy asoslarini yoritish orqali notoʻgʻri qarashlarga barham berish va jamiyatda diniy bagʻrikenglikni mustahkamlashga qaratilgan ishlarni amalga oshirdilar.
- 3. Mahalliy va xalqaro ilmiy hamkorlik** Oʻzbekistonda aqida ilmi boʻyicha olib borilgan tadqiqotlar xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan tan olindi. Mahalliy olimlar xalqaro konferensiya va simpoziumlarda ishtirok etib, oʻz tadqiqotlarini dunyoga tanishtirish orqali islom olami va boshqa dinlar orasida ilmiy muloqotni rivojlantirishga hissa qoʻshdilar.
- 4. Din va ilm-fan integratsiyasi** Aqida ilmi boʻyicha olib borilgan tadqiqotlar zamonaviy ilm-fan yutuqlari bilan uygʻunlashtirilgan. Bu yondashuv diniy taʼlimotlarni zamonaviy fan doirasida qayta koʻrib chiqish, aqida va falsafa oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlashda muhim ahamiyatga ega boʻldi.

Aqida ilmi boʻyicha ilmiy tadqiqotlar nafaqat ilmiy doiralarda, balki taʼlim tizimida ham joriy etildi. Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi va boshqa diniy taʼlim

muassasalarida aqida faniga oid alohida kurslar tashkil etilib, bu fan bo'yicha maxsus o'quv qo'llanmalari tayyorlandi.

Aqida ilmi sohasida olib borilayotgan ishlar samaradorligini oshirish uchun hali ko'plab masalalarni hal qilish zarur. Jumladan:

- Sof aqida ilmiga oid manbalarni kengroq tadqiq qilish;
- Aqida ilmining zamonaviy jamiyat muammolarini hal qilishdagi roli va ahamiyatini oshirish;
- Ilmiy tadqiqotlar natijalarini yosh avlod tarbiyasida keng qo'llash.

Xulosa. O'zbekistonda aqida ilmi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar diniy-ma'rifiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mustaqillik yillarida bu soha rivojida katta yutuqlarga erishildi. Ilmiy izlanishlar Qur'oni Karim va hadisga asoslangan holda islomning sof e'tiqodiy talqinlarini yoritish, klassik va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish hamda xalqning milliy-ma'naviy merosini chuqur o'rganishga qaratildi.

Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf kabi taniqli olimlar tomonidan yaratilgan asarlar milliy va xalqaro miqyosda keng e'tirof etilib, aqida ilmining rivojlanishiga beqiyos hissa qo'shdi. Ushbu ilmiy izlanishlar natijasida ekstremizm va radikalizm kabi zamonaviy tahdidlarga qarshi samarali ilmiy-ma'rifiy yondashuvlar ishlab chiqildi. O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi va boshqa diniy ta'lim muassasalarida aqida ilmining ta'lim tizimiga joriy etilishi esa kelajak avlodga sog'lom e'tiqodiy asoslarni yetkazishda muhim o'rin tutadi.

Shu bilan birga, sohani rivojlantirish uchun hali ko'plab istiqbolli yo'nalishlar mavjud. Jumladan, aqida ilmi bo'yicha manbalarni chuqurroq tadqiq qilish, zamonaviy jamiyatning dolzarb muammolarini hal qilishga yo'naltirilgan yondashuvlarni ishlab chiqish va xalqaro ilmiy hamkorlikni kengaytirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, aqida ilmi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar O'zbekistonning diniy-ma'rifiy sohada erishgan yutuqlarining muhim qismi bo'lib, bu

izlanishlar nafaqat milliy madaniy merosni asrab-avaylash, balki islomiy ilm-fan rivojiga munosib hissa qo'shishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotlarni izchil davom ettirish milliy qadriyatlarni mustahkamlash va global miqyosda islomiy e'tiqodning sof qiyofasini targ'ib qilishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Iymon". Toshkent: Hilol-Nashr, 2019.
2. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Tafsiri Hilol". Toshkent: Hilol-Nashr, 2017.
3. Al-Moturidiy, Abu Mansur. "Kitob at-Tavhid". O'zbek tiliga tarjima. Toshkent: O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi, 2015.
4. Imom al-Buxoriy. "Al-Jomi' as-Sahih". O'zbek tiliga tarjima. Toshkent: Sharq, 2022.
5. Abdulla Avloniy. "Turkiy guliston yohud axloq". Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
6. Mirzaolimov, S. "O'zbekistonda islomiy merosni o'rganish". Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2018.
7. Axmedov, A. "Islom va ilm-fan". Toshkent: Ma'rifat, 2020.